

Het geheim van de brooddoos

| << <<

2 van 2

>> >>|

Toolbox

- Download
  - [RTF](#)
  - [HTML](#)
  - [XML](#)

- Afdrukken
- Venster sluiten
- Clearingservices.be

Het geheim van de brooddoos

Roger Motz, de Brusselse liberale senator en minister, was in de jaren 50 een agent van de Poolse geheime dienst. Dat onthult een nieuw boek. Tijdens de Koude Oorlog wilden ook de Polen alles over België weten. Ze rekruteerden enkele grote namen, maar toch wekt het spionageverhaal vandaag veeleer de lachlust op.

Marc Reynebeau

Dat een communist in de Koude Oorlog voor de Poolse geheime dienst werkt, is niet helemaal onbegrijpelijk. Dat een prominent liberaal dat doet, ligt veel minder voor de hand. Nochtans is een Pools dossier ondubbelzinnig: Roger Motz werd er door de Polen voor betaald.

De Brusselaar Motz (1904-1964) werd in 1945 voorzitter van de liberale partij en bleef dat tot 1961, op enkele jaren na, toen hij de Liberale Internationale leidde. Ondertussen zetelde hij eerst in de Kamer, dan in de Senaat, was in 1958 enkele maanden minister van Economische Zaken, waarna hij tot minister van Staat werd benoemd. Geen kleine jongen.

Al die tijd blijkt Motz de Poolse inlichtingendiensten informatie doorgegeven te hebben, gegevens waartoe hij toegang had als voorzitter en als liberale voorman in de Europese eenmaking. Hij propageerde wat men in Warschau graag gepropageerd zag en hij discrediteerde een Poolse balling bij Belgische en Europese politici. En vooral: hij deed het voor het geld, eerst in ruil voor 'geschenken' en al snel voor gegarandeerde winsten bij monopolies in de Belgisch-Poolse handel. Die winsten bedroegen het dubbele van wat Motz als senator al verdiende.

Dubbelagent

'Het dossier over Motz is natuurlijk maar één bron,' zegt de Leuvense historicus en Oost-Europakenner Idesbald Goddeeris voorzichtigheidshalve. Hij brengt Motz' zonderlinge activiteiten aan het licht in zijn boek Spioneren voor het communisme, dat volgende week verschijnt. 'Het dossier is dun, maar wel stevig, onder meer omdat het een direct verband legt tussen Motz' activiteiten en de betalingen ervoor. Al valt er nog veel te onderzoeken, onder meer hoe het zit met de veronderstelling van de Polen dat hij als dubbelagent ook voor de Britten werkte.' Was hij geen verklikker en intrigant, dan wil Goddeeris hem op zijn minst een opportunist en zakkenvuller noemen.

Motz is de meest spectaculaire naam in het boek, dat voor de rest vooral het tegendeel van spektakel biedt. Goddeeris' onderzoek in de Poolse archieven over de werking in België van de Poolse geheime dienst onder het communistische regime, levert geen fraai beeld op, toch niet voor de Urząd Bezpieczeństwa ('Veiligheidsbureau' of UB), die in 1956 Służba Bezpieczeństwa ('Veiligheidsdienst' of SB) ging heten.

Knoeiërs, zeveraars, viespeuken,... Goddeeris heeft geen hoge pet op van die lui. Aan ijver of zin voor detail ontbrak het hen niet, maar of dat veel opleverde, is lang niet zeker. 'Het waren amateurs, ambtenaren die niet wisten wat ze moesten aanvangen met al die ingezamelde informatie. Een paar historici, dat misten ze', lacht hij. 'Dat amateuristische beeld staat haaks op wat je nu in Polen hoort. Daar staat het criminele aspect van de dienst en zijn medewerkers voorop.'

KGB, Stasi, Securitate of SB, het zijn namen van communistische geheime diensten die ooit voor koude rillingen zorgden. Met hun rol in de repressie van al dan niet vermeende binnenlandse vijanden hadden ze een kwalijke reputatie verworven. Het vermoeden - ook bij Goddeeris - was dan ook groot dat ze even doortastend en efficiënt aan de slag gingen in het buitenland. Geregeld werden, ook in België, inderdaad geheim agenten ontmaskerd, die niet zelden onder een diplomatieke dekmantel opereerden. Zij werden dan doorgaans het land uitgezet, hun lokale informanten eindigden in de gevangenis.

De archieven van die geheime diensten werden na de val van de Muur in 1989 niet

zelden gebruikt (en misbruikt) voor interne politieke zuiveringen en afrekeningen. Maar die diensten waren ook in het buitenland actief, en zo kon het weleens gebeuren dat buitenlanders als spion of informant in opspraak kwamen.

Cafébaas en stamgasten

Op 'voyeuristische' onthullingen, zegt Goddeeris, was hij niet uit. Met zijn onderzoek wilde hij nagaan hoe de SB werkte, welk soort mensen die inzette, met welk doel en welke resultaten. Daarin vallen twee pieken op. De eerste ligt in de jaren 40, toen de Oost-Westrivaliteit uitbarstte. Al maken de Poolse spionagenetwerken van toen in België ook al geen verpletterende indruk. Zo waren er twee, een rond een moeder en haar zoon, een tweede rond een cafébaas en een van diens stamgasten. Een tweede piek in de activiteiten volgde in de laatste fase van de Koude Oorlog.

Behalve dat het vanzelfsprekend leek om het kapitalistische Europa ook via spionage in de gaten te houden, was België extra interessant omdat Brussel steeds belangrijker werd als Europese hoofdstad en vooral nadat de Navo er haar zetel had gevestigd. En bovendien woonde in België een grote Poolse gemeenschap. Het kon er makkelijker zijn om contacten te zoeken. Sommige Poolse ballingen waren actief in anticommunistische organisaties, wat enig SB-toezicht noodzakelijk maakte. Idem toen de verboden Poolse vakbond Solidarnosc na 1981 een internationaal coördinatiebureau in Brussel vestigde.

Dan stelt zich voor de wetenschapper, die op zoek is naar methoden en systemen, de vraag wat hij moet aanvangen met de namen in de dossiers. Motz kon moeilijk onbenoemd blijven, omdat anders diens belang niet in te schatten viel. Veel andere namen liet Goddeeris wel onvermeld. Zoals die van een Pool die hij nog als professor had, uit piëteit, al kunnen ingewijden diens identiteit gemakkelijk achterhalen. 'Ik kon het niet over mijn hart krijgen', zegt Goddeeris. 'Laatst had ik zijn weduwe nog eens aan de telefoon en ik durfde het nog altijd niet te zeggen. Ze kan hem herkennen in het boek, maar gelukkig leest ze geen Nederlands.'

In bad met vrouw en hond

In veel gevallen doet de identiteit er niet toe van wie de SB dossiers met soms gênante details aanlegde. Dat is ook zo met wat erin staat over Belgen, diplomaten en anderen, die de SB in Polen bespiedde. De dienst interesseerde zich opvallend voor informatie - als het al geen roddel was - over onderwerpen die mensen kwetsbaar konden maken: geld, drank en seks in de eerste plaats. Zeker dat laatste krijgt zoveel aandacht dat Goddeeris zich afvraagt of dat geen teken is van de 'degeneratie' van het regime dat de opdracht gaf tot het verzamelen van zulke nieuwtjes.

Zo duiken verhalen op over diplomaten die misschien wel een scheve schaats rijden, over een student die 'een bad had genomen met een vrouw en een hond', of over een feestje in de ambassade waarbij 'vier flessen champagne en een fles whisky werden leeggedronken, wat veel is voor vijf personen, onder wie drie vrouwen'. Van de ambassadeur worden diens bezoeken aan de tandarts nauwkeurig geanalyseerd. Het boterhamtrommeltje waar een attaché mee op straat loopt, lokt bij een schaduwoperatie wilde speculaties uit over de geheimen ervan, temeer omdat de attaché zijn trommeltje, aldus het verslag, 'op een atypische manier onder de oksel van zijn linkerarm' droeg.

Het resultaat van dat alles is een gigantische massa trivialiteiten, zorgvuldig in mapjes gerangschikt, waarvan de Polen kennelijk dachten dat ze ooit van pas konden komen. Of het allemaal wel klopte, was nochtans nooit zeker, maar tot een nuttige verwerking kwam het vrijwel nooit. Zo kon een observatiepost wel foto's nemen van wie zoal op bezoek kwam in de Belgische ambassade in Warschau, maar dat op zo'n foto toenmalig minister van Buitenlandse Zaken Leo Tindemans te zien is, ontging de SB volledig.

Ronduit absurd is een rapport over het schaduwen van de Belgische militaire attaché. Bij een tankbeurt merkte de diplomaat dat hij werd gevolgd en maakte foto's van zijn achtervolgers, een actie waarvan de Poolse agenten op hun beurt foto's maakten - alsof het allemaal maar een spelletje was.

Vies gevoel

Op een zeldzame uitzondering als Roger Motz na viel het resultaat van zoveel inspanningen toch beperkt uit. De redenen daarvoor zijn talrijk: de Polen slaagden er maar zelden in om in België waardevolle informanten te recruteren, ze verzamelden veel banaliteiten die ze niet eens verwerkt kregen, en ze bleken ook obsessief naar Amerikaanse complotten speuren, waardoor ze bijvoorbeeld nooit belangstelling opbrachten voor onder meer de vredesbeweging of de atoombommen in Kleine Brogel.

Toch staakte in België de zoektocht naar informanten nooit. Zo duiken in het SB-archief ook journalisten op, onder anderen Freddy De Pauw, voormalig buitenlandjournalist van De Standaard, en gewezen VRT-journalist Guy Poppe. Beiden hadden professioneel contact met Poolse diplomaten, al was het om visa aan te vragen voor hun reportages

over Oost-Europa. Sommige van die diplomaten waren SB-agenten, die Warschau al snel moesten laten weten dat de etentjes met die journalisten qua informatie toch tegenvielen.

Het overkwam ook Rik Coolsaet, nu hoogleraar aan de Gentse universiteit, die zich in de jaren 80 op de studiedienst van de toenmalige SP toelegde op de Oost-Westrelaties. Opvallend: het fotootje van hem in zijn SB-dossier is uit het weekbladKnack geknipt, waarin hij geregeld columns publiceerde.

'De Polen herinner ik mij niet meer,' zegt Coolsaet nu, 'maar zo had ik ook gesprekken met Oost-Duitse, Bulgaarse of Sovjet-diplomaten. Daar zaten ook vast spionnen tussen. Ik was daar niet naïef in, vandaar dat, toen ik daarna op een kabinet ging werken, ik alle contacten heb afgebroken. (Dat stelde de SB ook tot zijn teleurstelling vast, red.) Het viel me eerst wat tegen nu te moeten horen dat ze mij niet zo interessant vonden, maar toch: je gaat van gedachten wisselen met diplomaten en dan blijkt dat ze hebben getracht je te manipuleren. Dat geeft toch een vies gevoel.'

Want ook dat hoort bij wat de SB in België uitspookte. Het oogt burlesk, maar tegelijk is het een verhaal van intimidatie, manipulatie, bedrog en verdachtmaking.

IDESBALD GODDEERIS

Spioneren voor het communisme. Belgische prominenten en Poolse geheim agenten.

Lannoo Campus, 339 blz., 24,99 ?.

© 2013 Corelio

Publicatie:	De Standaard / <input type="text" value="Oost-Vlaanderen"/>
Publicatiedatum:	7 september 2013
Auteur:	Marc Reynebeau
Pagina:	22
Aantal woorden:	1618

[↑](#) Top